

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО**

МИХАЙЛОВ МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.352

**ПІДКУП У ЗАКОНОДАВЧИХ КОНСТРУКЦІЯХ КОРУПЦІЙНИХ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
КОСТЕНКО Олександр Миколайович,
Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
завідувач відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО Зоя Аполлінаріївна,
Верховний Суд,
начальник відділу єдності правових позицій правового
управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи

кандидат юридичних наук, доцент
МАРІН Олександр Костянтинівич,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри кримінального права і кримінології

Захист відбудеться 22 вересня 2021 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02 в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано 20 серпня 2021 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор юридичних наук**

О. О. Кваша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Корупція залишається внутрішньою загрозою національній безпеці України, що вимагає вжиття різноманітних заходів, спрямованих на протидію цьому негативному явищу. Серед проявів корупції найбільш небезпечними є корупційні кримінальні правопорушення, перелік яких закріплено у примітці статті 45 Кримінального кодексу України. Як на міжнародному, так і на національному рівнях корупція асоціюється з підкупом службових осіб. Проте у цьому Кодексі підкуп є об'єктивною ознакою не лише корупційних кримінальних правопорушень, а й тих правопорушень, що не є корупційними (торгівлі людьми – ст. 149 КК України, підкупу виборця або учасника референдуму – ст. 160 КК України, підкупу свідка, потерпілого, експерта – ст. 386 КК України). Небезпека підкупу загалом та корупційного підкупу зокрема пояснюється тим, що відповідна протиправна поведінка зумовлює встановлення у суспільстві стійких протиправних зв'язків між кількома особами, приховує справжніх ініціаторів учинення кримінальних правопорушень, а сам підкуп стає нормою соціального життя.

Окрім того, підкуп є елементом законодавчої конструкції реального принципу чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі (ч. 2 ст. 8 КК України), способом підбурювання до вчинення кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 27 КК України), підставою застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (ст. 96-3 КК України). Тобто, підкуп є наскрізним кримінально-правовим поняттям, законодавчою конструкцією, яка у тексті статей КК України має свою структуру, що вимагає комплексного підходу під час дослідження підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень.

Реформування кримінального законодавства є складовою повномасштабної правової реформи, що на сьогодні здійснюється в Україні, орієнтоване, насамперед, на подальший розвиток правової системи на основі конституційних принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина з урахуванням міжнародних зобов'язань України (Указ Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 07.08.2019 № 584/2019). Відтак особливої актуальності набувають наукові праці, спрямовані на виявлення комплексних проблем нормопроєктування, правозастосування та правореалізації, зокрема, на вироблення тих законодавчих конструкцій, які повинні стати основою нового КК України, серед яких – законодавча конструкція підкупу.

Зазначені вище обставини свідчать про актуальність обраної теми дисертації, що налаштовує на науковий методологічний пошук у межах предмета дослідження.

Теоретичним підґрунтям дисертації є наукові здобутки таких учених, як П. П. Андрушко, О. С. Бондаренко, Д. М. Горбачов, А. О. Драгоненко, О. О. Дудоров, Г. П. Жаровська, М. Б. Желік, З. А. Загиней-Заболотенко, І. М. Карпенко, О. О. Кваша, В. М. Кирилко, О. О. Книженко, І. С. Ковальова,

В. В. Комаров, О. М. Костенко, В. В. Кострицький, О. В. Кришевич, В. М. Куц, О. К. Марін, І. Є. Мезенцева, К. К. Овод, Р. С. Орловський, А. С. Осадча, В. І. Осадчий, В. В. Плекан, О. С. Перешивко, Я. В. Ризак, М. В. Рябенко, А. В. Савченко, А. В. Смирнова, М. С. Туркот, О. С. Ус, Ю. О. Чернега, Н. М. Ярмиш та інші.

Загальним проблемам підкупу у кримінальному праві України присвятили свої праці В. В. Комар (м. Одеса, 2020 р.), Ю. О. Чернега (м. Львів, 2019 р.). Питання кримінальної відповідальності за підкуп виборця або учасника референдуму комплексно розглядав В. В. Кострицький (м. Сєверодонецьк, 2018 р.), за підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України) – К. К. Овод (м. Харків, 2017 р.), І. С. Ковальова (м. Кривий Ріг, 2018 р.), за підкуп службової особи юридичної особи публічного права – М. Б. Желік (м. Львів, 2018 р.), О. Д. Ярошенко (м. Київ, 2013 р.), за підкуп службової особи юридичної особи приватного права – Я. В. Ризак (м. Київ, 2014 р.), О. П. Бабіков (м. Харків, 2019 р.), за підкуп особи, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг – М. В. Рябенко (м. Київ, 2016 р.), О. С. Перешивко (м. Київ, 2018 р.), за посередництво у наданні та (або) одержанні неправомірної вигоди – В. В. Плекан (м. Львів, 2015 р.), за співучасть у підкупі – Д. М. Горбачов (м. Київ, 2014 р.). Предмет підкупу характеризувала О. С. Бондаренко (м. Київ, 2016 р.). Підкуп як спосіб підбурювання до вчинення кримінального правопорушення розглядався у наукових працях, присвячених співучасті, Ю. В. Абакумовою (м. Запоріжжя, 2013 р.), Г. П. Жаровською (м. Київ, 2004 р.), О. С. Ус (м. Харків, 2005 р.), О. О. Квашею (м. Київ, 2013 р.) Р. С. Орловським (м. Харків, 2019 р.).

Окрім того, кримінологічні аспекти підкупу висвітлювалися у дисертаціях В. Я. Цитряка (м. Одеса, 2014 р.), Р. Г. Григор'єва (м. Харків, 2016 р.), К. В. Константинова (м. Харків, 2021 р.), а кримінальні процесуальні та криміналістичні – у дисертаціях Д. О. Шумейка (м. Київ, 2015 р.), С. В. Олійника (м. Київ, 2016 р.), О. В. Баганця (м. Київ, 2017 р.), О. О. Буряка (м. Київ, 2017 р.), Ю. О. Андрейка (м. Київ, 2020 р.), О. О. Харлова (м. Київ, 2018 р.), А. В. Шавчишена (м. Харків, 2019 р.). Проте, як вбачається з робіт вказаних науковців, проблема підкупу як законодавчої конструкції кримінальних корупційних правопорушень у них комплексно не досліджувалася.

Із впровадженням у кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство України інституту кримінальних проступків та спрощеного кримінального провадження, дослідження проблеми підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень набуло ще більшої актуальності.

Все викладене вище свідчить про важливість комплексного дослідження проблеми підкупу як законодавчої конструкції кримінальних корупційних правопорушень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано у межах теми науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України «Проблеми підвищення ефективності кримінальної юстиції України» (I кв. 2017 р. – IV кв. 2019 р., номер державної реєстрації 0117U002703); «Проблеми модернізації теорії і практики протидії злочинності в Україні» (2020 р. – 2022 р., номер державної реєстрації 0119U103017).

Тема дисертації затверджена (протокол № 7 від 04 грудня 2015 р.) та уточнена на засіданнях Вченої ради Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (протоколи № 03 від 04 березня 2020 р. та № 09 від 29 грудня 2020 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка теоретичних аспектів відповідальності за підкуп у кримінальному законодавстві України, підготовка пропозицій щодо вдосконалення тексту статей КК України, в яких використовується термін «підкуп», а також вироблення законодавчої конструкції підкупу у проекті КК України.

Для досягнення поставленої мети у ході дослідження розв'язувалися такі *завдання*:

- визначити методологію наукового дослідження підкупу у законодавчих конструкціях статей КК України;
- ретроспективно охарактеризувати підкуп як законодавчу конструкцію кримінального законодавства України;
- встановити зміст поняття «підкуп» у міжнародних конвенціях, ратифікованих Україною;
- запропонувати поняття підкупу та виокремити його види за КК України;
- охарактеризувати підкуп як елемент законодавчої конструкції реального принципу чинності кримінального закону у просторі;
- розкрити зміст підкупу як елемента законодавчих конструкцій статей про співучасть у вчиненні кримінального правопорушення;
- з'ясувати значення підкупу як підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб;
- охарактеризувати елементи законодавчої конструкції корупційного підкупу у статтях Особливої частини КК України;
- розкрити зміст елементів законодавчих конструкцій некорупційного підкупу у статтях 149, 160 та 386 КК України;
- запропонувати напрями вдосконалення чинного КК України та його проекту в частині відповідальності за підкуп.

Об'єктом дослідження є порядок суспільних відносин у сфері кримінально-правової протидії підкупу.

Предмет дослідження – підкуп у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень.

Методи дослідження. Під час дослідження використано філософські, загальнонаукові та спеціально наукові методи пізнання правових явищ. Зокрема, у всіх підрозділах праці широко застосовувався діалектичний метод. З-поміж іншого, завдяки його використанню підкуп розглядається як універсальне поняття кримінального права України, попри те, що у законодавчих конструкціях статей КК України виокремлюються різні види підкупу, зокрема, корупційний та некорупційний (підрозділ 1.4); запропоновано розуміння некорупційного підкупу крізь призму елементів законодавчої конструкції корупційного підкупу (підрозділ 3.2). Системний метод використовувався здебільшого під час формулювання пропозицій до КК України, спрямованих на його вдосконалення у частині регламентації підстави кримінальної відповідальності за підкуп (розділи 2 та 3). Окрім того, за його допомогою елементи законодавчої конструкції некорупційного підкупу розглянуто крізь призму корупційного підкупу (підрозділ 3.2), що дало змогу запропонувати авторське бачення універсального законодавчого поняття «підкуп», яке використовується у законодавчих конструкціях кримінальних корупційних та інших правопорушень. Догматичний (формально-логічний) метод застосовувався, зокрема, для напрацювання істотних ознак підкупу (підрозділ 1.4), для характеристики підкупу як елемента законодавчих конструкцій реального принципу чинності кримінального закону у просторі (підрозділ 2.1), способу підбурювання до вчинення кримінального правопорушення (підрозділи 2.2, 3.1), для авторського тлумачення понять «неправомірна вигода», «одержання неправомірної вигоди», «прийняття неправомірної вигоди», тощо (підрозділ 3.1). Соціологічний метод було використано під час визначення динаміки підкупу упродовж 2016–2020 років на підставі статистичних даних Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України (підрозділ 1.1). За допомогою історико-правового методу простежено походження окремих норм, в яких встановлено кримінальну відповідальність за підкуп (підрозділ 1.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався під час дослідження підкупу у міжнародному вимірі (підрозділ 1.3).

Емпіричну базу дослідження становлять: матеріали судової практики застосування кримінального законодавства України (остаточні рішення в окремих кримінальних провадженнях, ухвалені місцевими, апеляційними судами, а також Верховним Судом); статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України.

У дисертаційному дослідженні враховано положення кримінального права, кримінології, конституційного права, прагматики (галузі лінгвістики).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним і системним теоретико-прикладним дослідженням підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень. До положень, що мають наукову новизну, належать, зокрема:

вперше:

1) запропоновано відносити підкуп до універсальних кримінально-правових понять, що охоплює корупційні та некорупційні прояви, з загальними (предмет, суспільно небезпечні діяння, предмет змови, вина) та змінними ознаками (об'єкт, форма підкупу, суб'єкт), наявність яких залежить від особливостей того порядку суспільних відносин, на який посягає відповідний різновид підкупу або від його об'єктивних проявів;

2) виявлено способи формулювання підкупу у законодавчих конструкціях статей КК України, до яких віднесено: вживання терміна «підкуп»; використання частини дій, що утворюють підкуп; посилення на номери статей Особливої частини КК України, в яких передбачається відповідальність за підкуп. Окрім того, підкуп може виступати й латентним елементом окремих законодавчих конструкцій корупційних кримінальних правопорушень;

3) виокремлено елементи законодавчої конструкції частини другої статті 8 КК України, що визначає реальний принцип чинності кримінального закону України у просторі: суб'єкт – іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні; місце вчинення кримінального правопорушення – за межами України; предмет: вчинення вказаними особами у співучасті із службовими особами, громадянами України, будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого у статтях 368, 368³, 368⁴, 369 і 369² цього Кодексу; пропозиція, обіцянка, надання ними неправомірної вигоди таким службовим особам; прийняття ними пропозиції, обіцянки ними неправомірної вигоди чи одержання від них такої вигоди. Запропоновано визнавати єдиною, інтегрованою, синтетичною кримінально-правовою нормою, що передбачає реальний принцип дії кримінального закону у просторі, нормативний матеріал, викладений у частинах першій та другій статті 8 КК України;

4) запропоновано розглядати підкуп у законодавчих конструкціях статей КК України крізь призму змови на вчинення кримінального правопорушення, яка може бути як цілісною, так і розірваною. При цьому розірвана змова має місце у разі, коли між особами, які змовляються, домовленість ще не досягнута, хоча активний суб'єкт пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду іншій особі;

5) виокремлено та охарактеризовано елементи законодавчої конструкції підкупу як способу торгівлі людьми (стаття 149 КК України): предмет підкупу – неправомірна вигода; форма підкупу – активна чи пасивна; дії, що утворюють підкуп: «обіцянка – прийняття обіцянки», «надання – прийняття або одержання неправомірної вигоди»; суб'єкти підкупу: активний та пасивний (особа, яка контролює потерпілого) сторони підкупу; предмет змови – отримання згоди пасивного учасника підкупу, на його експлуатацію;

удосконалено:

б) науковий підхід (О. З. Гладуна, З. А. Загинеї-Заболотенко та інших), відповідно до якого підставою застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб повинен визнаватися не лише активний, а й

пасивний підкуп, а незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції має стосуватися виключно вчинення працівником такої юридичної особи корупційного підкупу, передбаченого статтями 354, 368, 368³, 368⁴ та 369 цього Кодексу;

7) класифікацію видів підкупу у кримінальному праві України (В. В. Комар, Ю. О. Чернега та інших): залежно від частини КК України, в якій він передбачений (підкуп як елемент законодавчих конструкцій статей Загальної чи Особливої частин); залежно від способу текстуального відображення підкупу у законодавчих конструкціях статей КК України (як наявний чи латентний елемент конструкцій); з урахуванням наявності ознак корупції (корупційний, некорупційний підкуп та підкуп, пов'язаний з корупцією); з урахуванням ролі суб'єкта (активний та пасивний); залежно від сфери, в якій вчиняються протиправні діяння (корупційний підкуп у публічній сфері, у приватній сфері, у сфері здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у сфері спорту, незалежно від сфери, а також некорупційний підкуп у сфері проведення виборів та референдуму, у сфері правосуддя;

8) погляди науковців (О. С. Перешивко, М. В. Рябенка, Д. А. Третякова, Н. М. Ярмиш та інших) стосовно діянь, що утворюють підкуп. Зокрема, виокремлено прагматичні (ментальні) та фізичні дії як елементи законодавчої конструкції підкупу. До першої форми віднесено «пропозицію – прийняття пропозиції», «обіцянку – прийняття обіцянки», «прохання надати неправомірну вигоду», а до другої – «надання – одержання або прийняття» неправомірної вигоди. Запропоновано відмовитися від таких діянь, як «пропозиція – прийняття пропозиції неправомірної вигоди»; залишити «прохання надати неправомірну вигоду» як діяння при пасивному підкупі; передбачити таку альтернативну дію пасивного підкупу, як «прийняття неправомірної вигоди»;

9) наукове обґрунтування необхідності виключення зі статті 160 КК України частини другої, яка передбачає кримінальну відповідальність за непрямий підкуп виборців або учасників референдуму з огляду на: диференціацію у виборчому законодавстві непрямого підкупу, який може мати місце лише під час передвиборної агітації, та прямого підкупу, що може здійснюватися на будь-якій стадії виборчого процесу; наявність адміністративної відповідальності за непрямий підкуп (частина друга статті 212-10 КУпАП), ознаки складу якого є тотожними з ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 160 КК України;

дістало подальший розвиток:

10) класифікація законодавчих (юридичних) конструкцій, запропонована Г. І. Неліповською (Бойко), О. В. Зінченко, З. А. Загиней та іншими. Залежно від виду кримінальних правопорушень виокремлено конструкції злочинів та кримінальних проступків. Залежно від форми вираження – конструкції КК України; доктринальні конструкції; конструкції адміністративних

правопорушень, що підпадають під поняття «кримінальне обвинувачення»; конструкції у правових висновках Верховного Суду;

11) характеристика підкупу як елементу законодавчих конструкцій норм про співучасть у вчиненні кримінального правопорушення (Г. П. Жаровська, О. О. Кваша, В. В. Комар, О. В. Ус та інших): вплив на свідомість іншої особи, в якій є варіант вибору своєї подальшої поведінки, з метою спонукання її до вчинення кримінального правопорушення з отриманням за це матеріальної або нематеріальної вигоди;

12) встановлення випадків передбачення законодавцем підкупу у статтях Особливої частини КК (З. А. Загиней-Заболотенко, О. В. Ус, Н. М. Ярмиш та інших). Зокрема, підкуп може виступати способом тих кримінальних правопорушень, об'єктивна сторона яких містить елементи діяльності підбурювача або які полягають у спонуканні чи схиланні до вчинення кримінального правопорушення. Водночас підкуп не може виступати способом кримінальних правопорушень, об'єктивна сторона яких пролягає у примушуванні до протиправної поведінки, яке характеризується більш інтенсивним впливом на свідомість особи, яку схиляють до вчинення кримінального правопорушення;

13) виокремлення відмінностей між підбурюванням до вчинення кримінального правопорушення, вчиненого способом прохання, та проханням надати неправомірну вигоду: а) за ступенем інтенсивності: прохання як спосіб підбурювання має більший ступінь інтенсивності порівняно з проханням надати неправомірну вигоду; б) за моментом закінчення дії: підбурювання шляхом прохання вважається закінченим у разі успішності, тобто з моменту, коли підбурювач викликав в іншій особі намір вчинити кримінальне правопорушення, а особа, яку схиляли, виконала хоча б частину об'єктивної сторони відповідного правопорушення, тоді як прохання надати неправомірну вигоду вважається закінченим з моменту, коли прохання висловлено та доведено до відома адресата незалежно від того, чи була передана хоча б частина такої вигоди;

14) характеристика корупційного підкупу як багатооб'єктного кримінального правопорушення, що посягає не лише на порядок суспільних відносин з приводу належного здійснення службовими особами, працівниками підприємств, установ та організацій, а також особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, своєї (свого) влади чи становища (службового становища) (основний безпосередній об'єкт, а й на порядок суспільних відносин у сфері охорони національної безпеки України (додатковий безпосередній об'єкт).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні положення, висновки та рекомендації можуть використовуватися у таких сферах:

– *науково-дослідній* – для подальшого вивчення теоретичних проблем кримінально-правової характеристики підкупу загалом та окремих його елементів зокрема;

– *нормотворчій* – для подальшого вдосконалення КК України та інших нормативно-правових актів, зокрема й під час реформування кримінального законодавства України на сучасному етапі;

– *правозастосовній* – під час кваліфікації підкупу, а також у процесі вивчення та узагальнення судової практики судами України;

– *навчальній* – під час підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, науково-практичних коментарів, викладання кримінального права, відповідних спеціальних курсів у вищих закладах освіти юридичного спрямування та на юридичних факультетах вишів.

Апробація результатів дослідження. Основні висновки, положення і рекомендації, викладені у дисертації, було оприлюднено на науково-практичних конференціях, а саме «ІІ кримінологічні читання, присвячені пам'яті професора О. Г. Кальмана» (м. Київ, 21 листопада – 12 грудня 2016 р.), «Захист прав людини в парадигмі верховенства права» (м. Київ, 17–18 травня 2017 р.), «Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації» (м. Харків, 12–13 жовтня 2017 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 26–27 червня 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати дослідження викладено в 10 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному виданні (Республіка Польща), 5 тез виступів на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, 3 розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 237 сторінок, з них список використаних джерел (280 найменування) на 30 сторінках, додатки на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічні засади; сформульовано положення та висновки, що становлять наукову новизну і виносяться на захист; вказано практичне значення отриманих результатів та їх апробацію.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні підходи пізнання підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень» міститься три пункти. У пункті 1.1.1 «Методологія дослідження підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень» описуються методи наукового дослідження, що використовувалися автором (діалектичний, системний, догматичний, соціологічний, історико-правовий,

порівняльно-правовий) та ті наукові результати, що були отримані за їх застосування. У пункті 1.1.2 «Окремі аспекти кримінологічної характеристики підкупу» констатується збільшення питомої ваги підкупу у загальній структурі злочинності в Україні. У пункті 1.1.3 «Поняття та види законодавчих конструкцій статей Кримінального кодексу України» розглядається розуміння законодавчих (юридичних) конструкцій у теорії права. Запропоновано виокремлювати законодавчі конструкції КК України залежно від виду кримінальних правопорушень (конструкції злочинів та кримінальних проступків); залежно від форми вираження (конструкції КК України; доктринальні конструкції; конструкції адміністративних правопорушень, що підпадають під поняття «кримінальне обвинувачення», конструкції правових висновків Верховного Суду).

У підрозділі 1.2 «Ретроспективна характеристика підкупу у законодавчих конструкціях статей Кримінального кодексу України» простежується походження поняття «підкуп» у КК України в історичному аспекті. Встановлено, що це поняття у законодавстві України мало первісне некорупційне значення, яке упродовж останніх п'яти років трансформувалося у корупційне та переважно асоціюється з корупцією та корупційними кримінальними правопорушеннями. На сьогодні підкуп є елементом законодавчих конструкцій як корупційних, так і некорупційних кримінальних правопорушень.

У підрозділі 1.3 «Підкуп у міжнародно-правовому вимірі» встановлено, що попри відсутність міжнародно-правового стандарту поняття «підкуп», його використання в антикорупційних міжнародних конвенціях є підґрунтям таких засад тлумачення поняття «підкуп» у національному праві: підкуп може мати активну та пасивну форми; підкуп включає замах та співучасть.

У підрозділі 1.4 «Поняття та види підкупу за Кримінальним кодексом України» виокремлено види підкупу з урахуванням різних класифікаційних критеріїв. Залежно від частини КК України, в якій підкуп передбачений: підкуп як елемент законодавчих конструкцій статей Загальної та Особливої частин. Залежно від способу текстуального відображення підкупу у КК України: підкуп як наявний або латентний елемент законодавчих конструкцій. Залежно від наявності ознак корупції: корупційний, некорупційний підкуп та підкуп, пов'язаний з корупцією. Залежно від ролі суб'єкта підкупу: активний та пасивний підкупи. Залежно від сфери, в якій вчиняються відповідні протиправні діяння: корупційний підкуп у публічній сфері, у приватній сфері, у сфері здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; у сфері спорту; незалежно від сфери; некорупційний у сфері проведення виборів та референдуму; у сфері правосуддя. Залежно від описання підкупу у статтях Особливої частини КК України: повний та частковий. Виокремлено такі ознаки підкупу: предмет – неправомірна вигода; сторони – активний та пасивний суб'єкти; наявність незаконної, взаємовигідної та добровільної змови (повної чи «розірваної»); зміст змови – схиляння до вчинення правомірних або протиправних дій.

Розділ 2 «Підкуп у законодавчих конструкціях статей Загальної частини Кримінального кодексу України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Підкуп як елемент законодавчої конструкції реального принципу чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі»* констатовано, що вказана конструкція має свою будову, до якої віднесено: суб'єкт – іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні; місце вчинення кримінального правопорушення – за межами України; предмет: вчинення вказаними особами у співучасті із службовими особами, громадянами України, будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого у статтях 368, 368³, 368⁴, 369 і 369² цього Кодексу; пропозиція, обіцянка, надання ними неправомірної вигоди таким службовим особам; прийняття пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди чи її одержання. Розглядаються альтернативні підстави принципу (ч. 2 ст. 8 КК України). При цьому кримінальні правопорушення, передбачені у статтях 368, 368³, 368⁴, 369 і 369² КК України, повинні бути вчинені у «змішаній» стосовно громадянства співучасті (незалежно від ролі співучасника та форми співучасті). Реальний принцип також поширюється на активний корупційний підкуп, якщо його адресатом є службові особи, які є громадянами України та стосується виключно одноосібного вчинення активного корупційного підкупу іноземцем або особою без громадянства. Цей принцип поширюється й на пасивний корупційний підкуп, якщо його адресант – службові особи, які є громадянами України, які вчинили вказане кримінальне правопорушення одноосібно.

У підрозділі 2.2 *«Підкуп як елемент законодавчих конструкцій статей про співучасть у вчиненні кримінального правопорушення»* підкуп розуміється як ненасильницький вплив за допомогою неправомірної вигоди підбурювачем на свідомість іншої особи, що полягає у переконанні вчинити кримінальне правопорушення та передбачає наявність у неї вибору своєї подальшої поведінки. При цьому підкуп може бути виключно активним. Висвітлюються проблеми множинного підкупу, особливостей кримінальної відповідальності «первинного» підбурювача за «вторинний» підкуп, встановлюється відмінність між підбурюванням та проханням надати неправомірну вигоду як однією з альтернативних дій пасивного підкупу. Зроблено висновок, що підкуп може виступати способом тих кримінальних правопорушень, що полягають у схиланні чи спонуканні до протиправної поведінки, та водночас не може бути способом у разі примушування до такої поведінки.

У підрозділі 2.3 *«Підкуп як підстава застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб»* зроблено висновки, що матеріальною підставою застосування таких заходів є корупційний (пункти 1, 2 ч. 1 ст. 96³) та некорупційний підкупи (п. 4 ч. 1 ст. 96³); корупційний підкуп може стосуватися як публічних службових осіб, так і службових осіб юридичних осіб приватного права та осіб, які надають публічні послуги; за вчинення корупційного підкупу застосування ліквідації юридичної особи та конфіскації майна не передбачено..

Розділ 3 «Підкуп у законодавчих конструкціях статей Особливої частини Кримінального кодексу України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Елементи законодавчої конструкції корупційного підкупу у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України*» містить шість пунктів. У пункті 3.1.1 «*Порядок суспільних відносин, на який посягає корупційний підкуп*» констатовано, що підкуп є багатооб'єктним кримінальним правопорушенням та посягає на порядок суспільних відносин з приводу належного здійснення службовими особами, працівниками підприємств, установ та організацій, а також особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, своєї (свого) влади чи становища (службового становища), а також на порядок суспільних відносин у сфері охорони національної безпеки України. У пункті 3.1.2 «*Предмет корупційного підкупу*» запропоновано під неправомірною вигодою визнавати матеріальні та нематеріальні блага, які можуть мати як майновий, так і немайновий характер. З огляду на особливості використання терміна «підкуп» у статтях КК зроблено висновок, що неправомірна вигода є універсальним елементом законодавчої конструкції підкупу у КК України. У пункті 3.1.3 «*Суспільно небезпечні альтернативні дії, що утворюють корупційний підкуп*» виокремлено та охарактеризовано прагматичну (ментальну) («обіцянка – прийняття обіцянки», «прохання надати») та фізичну («надання – одержання, прийняття») частини підкупу. Запропоновано відмовитися від таких діянь, як «пропозиція – прийняття пропозиції» неправомірної вигоди з огляду на прагматичне значення пропозиції. Запропоновано залишити таку дію, що входить до пасивного підкупу, як прохання надати неправомірну вигоду, здійснено розмежування прохання як способу підбурювання від прохання надати неправомірну вигоду. Запропоновано доповнити підкуп такою дією, як прийняття неправомірної вигоди, під якою запропоновано розуміти дії особи з набуття неправомірної вигоди шляхом погодження підкупу. У пункті 3.1.4 «*Предмет змови при корупційному підкупі*» виявлено ознаки, що характеризують предмет змови при корупційному підкупі, які стосуються адресанта, який завжди є особою зі спеціальним статусом, бажаної поведінки пасивного корупціонера, а також кола інтересів, які мають намір задовольнити активний та/або пасивний корупціонери. Попри те, що предмет змови перебуває поза складом корупційний підкупу, однак його зміст має важливе значення для встановлення наявності ознак відповідних складів корупційних правопорушень. У пункті 3.1.5 «*Суб'єкт корупційного підкупу*» визначено вплив парних ознак суб'єктів активного та пасивного корупційного підкупу на формулювання законодавчих конструкцій підкупу, а саме парних ознак суб'єкта кримінального правопорушення (загальні ознаки активного корупціонера та спеціальні ознаки пасивного корупціонера) які у кожному з видів підкупу повинні однаково впливати на ступінь суспільної небезпеки вчиненого та на диференціацію кримінальної відповідальності особи. Запропоновано ряд законодавчих змін до формулювання суб'єктів пасивного підкупу (службової особи та особи, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічної послуги). У

пункті 3.1.6 «Вина особи, яка вчиняє корупційний підкуп» охарактеризовано форму вини (прямий умисел) корупційного підкупу.

У підрозділі 3.2 «Елементи законодавчої конструкції некорупційного підкупу у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України» міститься три пункти. У пункті 3.2.1 «Елементи законодавчої конструкції підкупу як способу торгівлі людьми (ст. 149 КК України)» характеризується підкуп у законодавчих конструкціях торгівлі людиною, вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини. Визначено, що його предметом є неправомірна вигода; він має активну та пасивну форми та включає «обіцянку – прийняття обіцянки», «прохання надати», «надання – прийняття або одержання» неправомірної вигоди; його суб'єктами є особа, яка обіцяє надати або надає неправомірну вигоду та особа, яка контролює потерпілого, жертву торгівлі людьми; а предметом змови – отримання згоди особи, яка контролює жертву торгівлі людьми, на його експлуатацію. У пункті 3.2.2. «Елементи законодавчої конструкції підкупу виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму (ст. 160 КК України)» з урахуванням положень регулятивного законодавства України у сфері виборів виокремлено елементи законодавчої конструкції цього виду некорупційного підкупу, який відрізняється від корупційного порядком суспільних відносин, на які посягає вказане правопорушення; предметом змови (вчинення або невчинення будь-яких дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією виборчих прав, прав на участь у референдумі); суб'єктом (виборець, учасник референдуму, кандидат, член виборчої комісії або комісії з референдуму, офіційний спостерігач). Запропоновано, зокрема, відмовитися від криміналізації непрямого підкупу (ч. 3 ст. 160 КК України). У пункті 3.2.3 «Елементи законодавчої конструкції підкупу свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста (ст. 386 КК України)» підкуп розглядається як самостійне альтернативне діяння, передбачене у вказаній статті, елементи відповідної законодавчої конструкції. Зроблено висновок, що підкуп у вказаному випадку може мати виключно активну форму та підтримано ідею про необхідність уточнення мети підкупу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявилось у комплексній і системній розробці поняття та ознак підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень. До основних результатів проведеного дослідження належать, зокрема, такі положення.

I. *Щодо розуміння підкупу як універсального поняття у законодавчих конструкціях статей Кримінального кодексу України.*

1. Підкуп віднесено до універсальних наскрізних кримінально-правових понять, що характеризується такими істотними ознаками підкупу, як наявність предмета (неправомірної вигоди), сторін підкупу (активного та пасивного

суб'єктів), завідомо незаконної, добровільної, повної чи розірваної змови між ними, змістом якої є схилення активним суб'єктом пасивного суб'єкта до вчинення як правомірних, так і протиправних дій. Вказане зумовлює необхідність закріплення у КК єдиного поняття, що використовуватиметься у тексті всього Кодексу в одному значенні. І лише в окремих випадках, коли законодавець використовує поняття «підкуп» у значенні його активної форми, про це має міститися відповідна вказівка.

2. Неправомірна вигода є універсальним елементом законодавчої конструкції неправомірної вигоди в усіх статтях Загальної та Особливої частини КК України та може бути як латентною (наприклад, у статтях 27, 149, 386), так і явною (наприклад, у статтях 368, 368⁴). З огляду на це у КК України доцільно передбачити загальну дефініцію поняття «неправомірна вигода», яка б поширювалася на всі випадки використання вказаного поняття у цьому Кодексі, під якою з позицій, зокрема, й соціального натуралізму запропоновано розуміти матеріальні та нематеріальні блага, які можуть мати як майновий, так і немайновий характер.

3. Суспільно небезпечні діяння – це універсальна ознака підкупу, яка з урахуванням результатів, отриманих у дисертації, охоплює прагматичні (ментальні) дії, а саме «обіцянку – прийняття обіцянки», «прохання надати» неправомірну вигоду, а також фізичні дії, а саме «надання – прийняття, одержання» неправомірної вигоди.

II. Щодо підкупу у законодавчих конструкціях статей Загальної частини Кримінального кодексу України.

4. Законодавча конструкція реального принципу чинності кримінального закону України, вміщена у ч. 2 ст. 8 КК України конкретизує та уточнює загальні приписи, передбачені у ч. 1 вказаної статті стосовно корупційних кримінальних правопорушень, до яких віднесено і корупційний підкуп. У частинах 1 та 2 ст. 8 КК України вміщена інтегрована цілісна норма, що регулює застосування реального принципу закону України про кримінальну відповідальність у просторі. Елементами законодавчої конструкції цього принципу виступають: 1) суб'єкт – іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні; 2) місце вчинення ними кримінального правопорушення – за межами України; 3) предмет: а) вчинення вказаними особами у співучасті із службовими особами, які є громадянами України, будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого у статтях 368, 368³, 368⁴, 369 і 369² цього Кодексу; б) пропозиція, обіцянка, надання неправомірної вигоди таким службовим особам; в) прийняття пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди чи одержання від них такої вигоди.

5. Підкуп є одним із способів підбурювання до вчинення кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 27 КК) та є складовою законодавчої конструкції підбурювання. Підкуп у законодавчих конструкціях співучасті може виступати способом підбурювання або способом залучення співучасників до спільного вчинення кримінального правопорушення незалежно від форми співучасті. Підкуп як елемент законодавчих конструкцій норм про співучасть є

ненасильницьким впливом адресантом на адресата, що полягає у переконанні вчинити кримінальне правопорушення з отриманням матеріальної або нематеріальної вигоди шляхом впливу на свідомість адресата, що передбачає наявність його вибору своєї подальшої поведінки. Підкуп є ознакою об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, що полягають у спонуканні та схиланні іншої особи до вчинення протиправних дій та не може виступати способом примушування до протиправної поведінки.

6. Підкуп є елементом законодавчих конструкцій підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, а також відповідних видів таких заходів. Ураховуючи необхідність протидії корупції в усіх проявах визнано за доцільне передбачити підставою застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як активний, так і пасивний корупційний підкуп.

III. Щодо підкупу у законодавчих конструкціях корупційного підкупу.

7. Законодавча конструкція корупційного підкупу включає такі елементи, як порядок суспільних відносин, на які посягає підкуп; предмет корупційного підкупу; суспільно небезпечні дії, що утворюють такий підкуп; предмет змови при корупційному підкупі; його суб'єкт; вина особи, яка вчиняє корупційний підкуп. Така законодавча конструкція використовується законодавцем для конструювання всіх видів корупційного підкупу незалежно від сфери його вчинення. Майже всі елементи законодавчої конструкції корупційного підкупу мають універсальний характер та властиві також некорупційному підкупу.

8. Неправомірна вигода як предмет корупційного підкупу прийшов на зміну поняття «хабар» та характеризується більш широким обсягом, оскільки проявляється у матеріальній чи нематеріальній формах, що має як майновий, так і немайновий характер. Попри певну неточність термінологічного звороту «неправомірна вигода» порівняно з офіційним перекладом міжнародних антикорупційних конвенцій, його слід використовувати у КК України. Визначено, що у цьому Кодексі має бути закріплено єдину дефініцію поняття «неправомірна вигода», що має поширюватися на всі статті, де використовується термін «підкуп».

9. Корупційний підкуп може бути як активним, так і пасивним. Виокремлюється його прагматична (ментальна) та фізична частини. До прагматичної (ментальної) частини корупційного підкупу віднесено вчинення таких парних дій, як «обіцянка – прийняття обіцянки» неправомірної вигоди, «прохання надати» неправомірну вигоду, а до фізичної – «надання – прийняття, одержання» неправомірної вигоди. Запропоновано відмовитися від таких діянь, як «пропозиція – прийняття пропозиції» неправомірної вигоди та залишити діяння у формі прохання надати неправомірну вигоду.

IV. Щодо підкупу у законодавчих конструкціях некорупційного підкупу.

9. Некорупційний підкуп як спосіб торгівлі людьми (ст. 149 КК України) характеризується практично такою ж будовою законодавчої конструкції, що й корупційний підкуп, за винятком суб'єкта підкупу, до яких віднесено активну сторону підкупу, тобто особу, яка обіцяє надати або надає неправомірну вигоду

пасивній стороні підкупу, тобто особі, яка приймає обіцянку надання неправомірної вигоди, приймає неправомірну вигоду або просить надати неправомірну вигоду, а також предмет змови при підкупі: отримання згоди пасивного учасника підкупу, особи, яка контролює жертву торгівлі людьми, на його експлуатацію.

10. На підставі аналізу виборчого законодавства України запропоновано виокремлювати прямий та непрямий підкупи, які мають ряд істотних ознак, що обумовлює й різну форму реагування на відповідні правопорушення. Так, за непрямий підкуп запропоновано передбачити виключно адміністративну відповідальність, а за прямий – кримінальну відповідальність. Законодавча конструкція прямого підкупу є максимально наближеною до конструкції корупційний підкуп, яка включає такі відмінні елементи предмет змови при підкупі – вчинення або невчинення будь-яких дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією виборчих прав, прав на участь у референдумі; суб'єкт підкупу – виборець, учасник референдуму, кандидат, член виборчої комісії або комісії з референдуму, офіційний спостерігач.

11. Виокремлено такі елементи законодавчої конструкції підкупу у ст. 386 КК України: 1) безпосередній об'єкт підкупу – порядок одержання належних та допустимих доказів у кримінальному провадженні; 2) суб'єкт впливу – свідок, потерпілий, експерт, спеціаліст; 3) мета – та сама мета (як передбачено у диспозиції ст. 386 КК). Латентними елементами законодавчої конструкції підкупу у цьому випадку визначено предмет (неправомірну вигоду) та вину у формі прямого умислу. Підкуп у ст. 386 КК України може мати виключно активну форму.

V. Щодо вдосконалення Кримінального кодексу України та проекту цього Кодексу.

На підставі проведеного дослідження запропоновано:

а) правила нормотворчої техніки при формулюванні підкупу у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень:

– під час формулювання законодавчої конструкції підкупу суб'єкт впливу при активному підкупі та суб'єкт пасивного підкупу повинні бути тотожними;

– парні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення (загальні ознаки активного корупціонера та спеціальні ознаки пасивного корупціонера) у кожному з видів підкупу повинні однаково впливати на ступінь суспільної небезпеки вчиненого та на диференціацію кримінальної відповідальності особи;

б) такі основні зміни і доповнення до КК України та проекту цього Кодексу:

– вилучити ч. 2 ст. 8 КК України;

– змінити формулювання ч. 1 ст. 9 КК України, вказавши, що «вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо громадянин України, іноземець або особа без громадянства були засуджені або виправдані за кримінальне правопорушення, вчинене за межами України, та знову вчинили кримінальне правопорушення на території України»;

- доповнити примітку ст. 45 КК України вказівкою на ст. 369³ «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»;
- залишити переліковий спосіб описання підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у ст. 96³ КК України, вказавши у ньому не лише на активний, а й на пасивний підкуп;
- викласти п. 2 ч. 1 ст. 96³ КК України у такій редакції: «незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що сприяло вчиненню корупційного підкупу її працівником, передбаченого статтями 354, 368, 368³, 368⁴ та 369 цього Кодексу»;
- передбачити єдину дефініцію поняття «неправомірна вигода», під якою розуміються матеріальні та нематеріальні блага майнового та немайнового характеру;
- вилучити з конструкцій підкупу такі діяння, як пропозиція неправомірної вигоди та прийняття пропозиції неправомірної вигоди;
- доповнити пасивний підкуп прийняттям неправомірної вигоди;
- у статтях 368 та 369 КК України замінити словосполучення «службова особа» на зворот «службова особа публічного права»;
- у ст. 368⁴ КК України вилучити з переліку осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, уповноважену особу або службову особу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, арбітражного керуючого;
- вилучити ч. 2 ст. 160 КК України;
- у частинах 1 та 2 ст. 160 КК України після слів «з безпосередньою реалізацією ним своїх виборчих прав, прав на участь у референдумі» доповнити словами «або суміжних прав»;
- у ст. 386 КК України уточнити мету підкупу: «з метою давання завідомо неправдивого показання чи висновку або з метою відмови від давання показання чи висновку».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Михайлов М. В. Одержання та прийняття неправомірної вигоди у законодавчому визначенні корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. №2 (48). С. 23-29.
2. Mykhailov M. Methodological concept of the research of criminal and legal support against corruption bribery in Ukraine. *Reality of Politics. Estimates – Comments – Forecasts*. 2020. № 14. P. 123–133.
3. Михайлов М. В. Ретроспектива нормативного застосування поняття підкупу для опису корупційних кримінальних правопорушень. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 373–377.
4. Михайлов М. В. Корупційний підкуп: поняття, види та форми. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 17. С. 278–285.

5. Михайлов М.В. Національна безпека України як об'єкт корупційного підкупу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 91–96.

6. Михайлов М. В. Напрями протидії корупційному підкупу в Україні. *II Кримінологічні читання, присвячені пам'яті професора О. Г. Кальмана*: мат-ли наук.-практ. інтернет-конф. (21 листоп. – 12 груд. 2016 р.). Київ: Нац. академ. прокуратури України, 2017. 69–71.

7. Михайлов М. В. Співвідношення понять одержання та прийняття неправомірної вигоди. *Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 жовт. 2017 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2017. С. 413–415.

8. Михайлов М. В. Захист прав людини від проявів корупції у 2016 році: кримінологічний аспект. *Захист прав людини в парадигмі верховенства права*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17–18 трав. 2017 р.). Київ: ВЦ Академ. адвокатури України «APress», 2017. С. 374–381.

9. Михайлов М. В. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за корупційний підкуп. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26–27 черв. 2020 р.). Запоріжжя: класичн. прив. Ун-т, 2020. С. 126–130.

10. Михайлов М. В. Юснатуралістичний підхід до розуміння поняття неправомірна вигода, як предмету корупційного підкупу. *Право як ефективний суспільний регулятор*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 лют. 2021 р.). Львів, 2021. С. 45–49.

АНОТАЦІЯ

Михайлов М. В. Підкуп у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено проблемі кримінально-правової характеристики підкупу у законодавчих конструкціях статей корупційних кримінальних правопорушень. Визначено, що підкуп є універсальним наскрізним кримінально-правовим поняттям, що використовується для характеристики як корупційного, так і некорупційного підкупів та має схожу законодавчу конструкцію у КК України. Запропоновано виокремлювати елементи законодавчої конструкції підкупу у статтях Загальної частини КК України, що передбачають реальний принцип чинності кримінального закону у просторі, спосіб підбурювання до вчинення кримінального правопорушення та підставу застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Охарактеризовано елементи законодавчих конструкцій корупційного та некорупційного підкупів. Запропоновано основні напрями вдосконалення Кримінального кодексу України.

Ключові слова: підкуп, корупційний підкуп, некорупційний підкуп, неправомірна вигода, законодавча конструкція, корупційне кримінальне правопорушення, реальний принцип чинності у просторі, підбурювання, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, торгівля людьми, підкуп виборця або учасника референдуму, підкуп свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста.

АННОТАЦИЯ

Михайлов М. В. Подкуп в законодательных конструкциях коррупционных уголовных преступлений. – *На правах рукописи*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Институт государства и права им. В. М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Киев, 2021.

Диссертация посвящена проблеме уголовно-правовой характеристики подкупа в законодательных конструкциях статей коррупционных уголовных правонарушений. Определено, что подкуп является универсальным сквозным уголовно-правовым понятием, используемое для характеристики как коррупционного, так и некоррупционного подкупов и имеет похожую законодательную конструкцию в УК Украины. Предложено выделять элементы законодательной конструкции подкупа в статьях Общей части УК Украины, предусматривающие реальный принцип действия уголовного закона в пространстве, способ подстрекательства к совершению уголовного правонарушения и основание применения мер уголовно-правового характера в отношении юридических лиц. Охарактеризованы элементы законодательных конструкций коррупционного и некоррупционного подкупов. Предложены основные направления совершенствования Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: подкуп, коррупционный подкуп, некоррупционный подкуп, неправомерная выгода, законодательная конструкция, коррупционное уголовное преступление, реальный принцип действия в пространстве, подстрекательство, меры уголовно-правового характера в отношении юридических лиц, торговля людьми, подкуп избирателя или участника референдума, подкуп свидетеля, потерпевшего, эксперта, специалиста.

SUMMARY

Mikhailov M. V. Bribery in legislative constructions of corruption criminal offenses. – *On the manuscript rights.*

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences specializing in 12.00.08 – Criminal Law and Criminology, Criminal Executive Law. – V.M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The methodology of scientific research of bribery in the legislative constructions of corruption criminal offenses is singled out and characterized. Bribery is considered in retrospect, in the international legal dimension and through the prism of general theoretical research of legislative constructions of normative legal acts.

(legal) constructions in the theory of law. The classification of legislative constructions of the Criminal Code of Ukraine is offered: depending on the type of criminal offenses (constructions of crimes and criminal offenses); depending on the form of expression (constructions of the Criminal Code of Ukraine; doctrinal constructions; constructions of administrative offenses that fall under the concept of «criminal prosecution», constructions in the legal conclusions of the Supreme Court).

Types of bribery in the criminal law of Ukraine are singled out, in particular, depending on in which part of the Criminal Code of Ukraine bribery is provided (bribery as an element of legislative constructions of articles of the General and Special part); depending on the method of textual display of bribery (bribery as an existing or latent element of structures); depending on the presence of signs of corruption (corruption, non-corruption bribery and corruption-related bribery); depending on the role of the subject of bribery (active and passive bribery); depending on the description of bribery in the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine (full and partial bribery).

The essential features of bribery include the following: the subject of bribery – illegal gain; parties to bribery – active and passive subjects; the presence of an illegal, mutually beneficial, voluntary conspiracy between several persons «complete or» broken; the content of the conspiracy – the inclination of the passive subject to commit lawful or unlawful acts.

Bribery is characterized as an element of legislative constructions of the real principle of validity of the criminal law in space, incitement to commit a criminal offense and the grounds for the application of criminal law measures against legal entities.

Taking into account the legislative constructions of parts 1 and 2 of Art. 8 of the Criminal Code of Ukraine it is proved that the norm, which describes the real principle of validity of the criminal law in space, is integral, but textually reflected in parts 1 and 2 of Art. 8 of the Criminal Code of Ukraine.

Bribery in such a legislative structure is understood as non-violent influence through improper gain by the instigator on the consciousness of another person, which consists in the conviction to commit a criminal offense and presupposes that he has a choice of his further behavior. In this case, bribery can be extremely active. The problems of multiple bribery, the peculiarities of criminal liability of the «primary» instigator for «secondary» bribery are highlighted, the difference between incitement and a request to provide an illegal benefit as one of the alternative actions of passive bribery is established. It is concluded that bribery can be a way of those criminal offenses that consist in inciting or inciting illegal behavior, and at the same time cannot be a way in case of coercion to such behavior.

The problem of bribery is highlighted as a basis for the application of criminal law measures against legal entities. It is concluded that the material basis for the application of such measures is corruption (paragraphs 1, 2, part 1 of Article 96³) and non-corruption bribery (paragraph 4, part 1 of Article 96³); corrupt bribery can affect both public officials and officials of legal entities under private law and persons

providing public services; for committing corruption bribery, the application of liquidation of a legal entity and confiscation of property is not provided.

The dissertation offers a description of the elements of the legislative structure of corruption bribery.

In particular, it was stated that corruption bribery encroaches, in particular, on the order of public relations in the field of protection of national security of Ukraine (additional direct object). It is proposed to recognize tangible and intangible benefits, which can be both property and non-property, and it is stated that illegal benefit is a universal element of the legislative structure of bribery in the Criminal Code of Ukraine. The pragmatic (mental) («promise – acceptance of the promise», «request to provide») and physical («giving – receiving, acceptance») part of bribery are distinguished. There are signs that characterize the subject of conspiracy in corruption bribery, relating to the addressee, who is always a person with a special status, the desired behavior of a passive corrupt, as well as the interests that intend to satisfy active and / or passive corrupt. A number of legislative changes have been proposed to the wording of the subjects of passive bribery (official and person engaged in professional activities related to the provision of public services). The form of guilt (direct intent) of corruption bribery is described.

Elements of the legislative structure of non-corruption bribery as a way of committing human trafficking (Article 149 of the Criminal Code of Ukraine), as an independent act - bribery of a voter or referendum participant (Article 160 of the Criminal Code of Ukraine), bribery of a witness, victim, expert, specialist (Article 386 of the Criminal Code)). It is stated that the legislative structure of non-corruption bribery is almost identical to the legislative structure of non-corruption bribery, except for some elements. Thus, bribery as a way of human trafficking, recruitment, transfer, concealment, transfer or receipt of a person (Article 149 of the Criminal Code of Ukraine) involves the activities of such entities as a person who promises to provide or provides illegal benefits, and a person who controls the victim; the subject of the conspiracy is to obtain the consent of the person who controls the victim of trafficking in human beings to exploit him. The legislative structure of bribery of a voter or referendum participant (Article 160 of the Criminal Code of Ukraine) contains such distinctive elements as the order of public relations encroached upon by the specified offense, the subject of conspiracy (committing or failing to commit any actions related to direct exercise of voting rights). rights to participate in the referendum), the subject of bribery (voter, referendum participant, candidate, member of the election commission or referendum commission, official observer). The legislative structure of bribery of a witness, victim, expert, specialist (Article 386 of the Criminal Code of Ukraine) contains such a distinctive element as its form - active.

Key words: bribery, corrupt bribery, non-corruption bribery, illicit gain, legislative construction, corruption criminal offense, real principle of validity in space, incitement, measures of criminal law against legal entities, human trafficking, bribery of a voter or referendum participant, bribery of a witness, victim, expert, specialist.